

ZEMTURIIS

LATGALES NOVADA NEDĒLAS LAIKRAKSTS

Nr. 16 (61)

1996. GADA 3. MAIJS

CENA 5 SANTĪMI

HRESTOMĀTIJAS PREZENTĀCIJA

Febuāra sākumā Rīgā, Latvijas Rakstnieku savienībā, prezentēta J. Kursītes un A. Stafeckas sastādītā «Latgališu literatūra».

Mācību līdzeklis «Zvaigane ABC», 1995. Atskatoties uz šo notikumu jau pēc kāda laiciņa, prātā nāk slavenā latīņu sentence: «Gogito — ergo sum!» — domāju, tātad esmu. Ja jau mūsu cienījamie zinātnieki vēl ko domā par latgaļu valodu un literatūru, tad tā dzīvos.

Attēlos: Grāmatas prezentācijā Anna Stafecka un Janina Kursīte (malās); prezentācijas kuluāros Viktors Avotiņš sarunājas ar Ilonu Salceviču un deputāti Antu Rugāti.

Jāzepa Danovska foto no notikuma vietas.

HRONIKA

* 1906. gada 2. maijā izdūts lykums, ar kuru Baltijas privātos skolās atļauta latvišu volūda. Ignata Lomanovska reproducētajā attālā atyure-its nu «Rūkas grōmotas», nu kuras latvišu volūdu bārnim Rūceja Feimaņūs.

* Pirms 125 godim — 1871. gada 5. maijā Rēzeknē dzimis goredzniks un publicists Kazimirs Kalinka, bejis prāvests Krōslavā, Piterpilī, Vologdā, 30. godus — Varakļōnu draudzes dekans, aizsorgu un skūlu kapelans.

* Vakar, 4. maijā, Rēzeknes rajona Dekšāru pagasta namā atklāta novada vēstures un kultūras mezeja zāle, tās izveidošanas ierosini devis pagasta padomes priekšsēdētājs Benislavskas kungs, bet visu praktisko — materiālu vākšanu, stendu kārtōšanu, eksponātu izvietošanu veikusi pensionēta skolotāja Antōnina Pilpuka. Liekas savādi, kad laikā, kad streiko Cēsu rajona muzeju apvienība, kad kultūras darbinieki ir pamatīgos finansīalos spaidos, domāt vēl par jaunu muzeju atklāšanu. Bet... Latgalē tik daudz slavenu vārdu, tik daudz varonīgu dzīvēstāstu, ka roka neceļas, sirds nepukst, lai tos atstātu aizmirstībai... Un, paldies Dievam, ka mūsu novadā ir entuziasti, kuri par materiālo nodrošinājumu nedomā, bet kuriem rūp ko saglabāt mantojumam nākamajām paaudzēm...

A. GRICENKO, A. PAVLOVA

KAS AIZSTĀVĒS PATĒRĒTĀJU?

Brīvā tirgus attiecības izvērta jaunās prasības ne tikai uzņēmējiem, bet arī patērētājiem — ikvienam no mums, kas iegādājas preces un izmanto uzņēmēju sniegtos pakalpojumus. Tikai izglītots un savas tiesības zinošs patērētājs var sevi efektīvi aizstāvēt un būt līdzvērtīgs partneris uzņēmējiem.

Latvijā patērētāju interešu aizsardzības tiesiskais pamats ir 1992. gada 28. oktobrī pieņemtais likums «Par patērētāju tiesību aizsardzību». Tas nosaka patērētāju tiesības, kuras var izvīzīt preču ražotājiem, tirgotājiem un pakalpojumu sniedzējiem. Likumā paredzētas arī patērētāju tiesības veidot sabiedriskās organizācijas savu interešu aizstāvēšanai.

Ir ļoti svarīgi apzināties, ka patērētāju tiesību aizsardzība nešākas tikai ar likuma izdošanu un ar valsts institūcijām, kuru uzde-

vums ir kontrolēt patērētāju interešu ievērošanu, liela nozīme ir pašu patērētāju vēlmei iesaistīties savu problēmu risināšanā, apvienojoties patērētāju interešu aizstāvēšanas sabiedriskajā kustībā un dibinot patērētāju interešu aizsardzības klubus.

Latvijā kā pirmie sāka darboties 4 šādi klubi — Rīgā, Jūrmalā, Rēzeknē un Daugavpilī. To biedri veic patērētāju izglītōšanu, popularizē interešu aizstāvēšanas kustību presē, radio un televīzijā. Nepieciešamības gadījumos kluba aktivisti iesaistās konkrētō problēmu risināšanā, informējot sabiedrību par patērētāju tiesību pārkāpumiem.

Diemžēl pagaidām katrs klubs darbojas tikai sava rajona robežās — lietderīgi būtu to starpā uzlabot informācijas apmaiņu, izveidot klubu darba koordinācijas centru. Nepieciešams, lai patērētāju

aktivitātes aptvertu visu Latvijas teritoriju un sekmētu jaunu sabiedrisko organizāciju veidošanos. Šīs organizācijas, apvienojoties Patērētāju interešu aizsardzības klubu asociācijā, varētu kļūt par ietekmīgu spēku patērētāju interešu aizstāvēšanā.

Atbalstot patērētāju kustības attīstības ideju, Monopoldarbības uzraudzības komiteja aicina sadarboties cilvēkus, kuriem ir interese par patērētāju tiesību aizsardzības kustību un kuri vēlas piedalīties tās veidošanā. Nāciet ar saviem priekšlikumiem un ierosinājumiem patērētāju tiesību aizsardzības jomā. Sīkāku informāciju var saņemt pa telefonu: 8-246-22971 (Rēzeknē — Monopoldarbības uzraudzības komitejas Latgales reģionālā nodaļa) vai arī laikrakstā «Zemturis».

*Гимно́в Морна глѣбо́кее
Матко́ Бо́га на́мъ мо́литъ
Гимно́въ бо́гъ прѣдъсудъ
Тотѣ райскѣ блѣстѣетъ*

Гимно́въ на́ Латгали́ю

*Есе́, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Бо́гъ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Дѣ́лѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Лѣ́нѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Сѣ́нѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Сѣ́нѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Сѣ́нѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ
Сѣ́нѣ, на́мъ прѣдъсудъ, на́мъ прѣдъсудъ*

* Preiļu pusē plaši atzīmēta komponista J. Graubiņa 110 gadu jubileja. Plašākas apceres — ar nākamo «Zemturi».

E. VAIVODE, DOCENTE, ŽŪRIJAS LOCEKLE

UZ REDZĒŠANOS PĒC GADA

10. un 11. aprīlī Daugavpils Pedagoģiskajā universitātē notika Latgales novada 17. atklātā olimpiāde bioloģijā, ģeogrāfijā un ķīmijā, piedalījās 9.—12. klašu skolēni no Daugavpils II, Līvānu I (Preiļu rajons), Gaigalavas un Dricēnu (Rēzeknes rajons), «Varavīksnes» (Krāslava), Kārsavas I un Nautrēnu (Ludzas rajons) un Viesītes (Jēkabpils rajons) vidusskolas.

Olimpiāde noritēja divās kārtās. Pirmajai skolēni iesniedza savu pētījumu rezultātu aprakstus. Piemēram, «Akciju sabiedrības «Līvānu stikls» ražotne un tās radītie piesārņojumi» (Aigars Klaužs), «Stropu mežaparka ekoloģiskā situācija» (Vladimirs Grigorjevs), «Alnis, tā radītie bojājumi mežā» (Mārtiņš Vucenlīdzāns), «Gaigalavas pagasta vaboļu faunistiskās, ekoloģiskās, fenoloģiskās un morfoloģiskās īpatnības» (Oskars Zuģickis), «Auleja — Latgales krāšņā pērle» (Olga Dvorcova), «Dricēnu pagasta demogrāfiskās izpētes rezultāti» (Marita Zahare, Inga Purmale), «Tūrisma ceļvedis Kārsavas novadā» (Inese Barkāne),

«Zaļmūižas dabas parks» (Aldis Zogota) u. c.

Pēc iepazīšanās ar skolēnu pētījumu rezultātiem žūrija un interesenti uzklauzīja katru olimpiādes dalībnieku. Pēc viņu uzstāšanās notika spraiga diskusija. Pirmās kārtas noslēgumā žūrijas locekļi un olimpiēši izvērtēja darbu saturu, izpildes metodi, olimpiēšu uzstāšanās prasmi u. c.

Otrajā kārtā bija viens vai divi rakstu darbi, bet ķīmijas sekcijā — arī praktiskais. Rakstos bija jāaplūcina zināšanas bioloģijā un ģeogrāfijā, kā arī sava novada vēsturē.

Pirmo vietu bioloģijas sekcijā ieguva Gaigalavas vidusskolas skolēns O. Zuģickis (skolotāja Ineta Kruste) un Daugavpils II vidusskolas skolēns V. Grigorjevs (skolotājas Natalija Tetereva un Lidija Vasiļenko). Piebildīšu, ka I. Kruste, N. Tetereva un L. Vasiļenko pašlaik mācās Daugavpils Pedagoģiskās universitātes maģistratūrā.

Oskars Zuģickis Latgales novada atklātajā olimpiādē piedalījās otro reizi, otro reizi ir arī uzvarētājs. Oskars aizrautīgi mīl dabu, trīs bērniņas gadus pavadījis sanatorijā Gauzības nacionālā parka teritorijā.

Viņu interesē bioloģija un ģeogrāfija, jau vairākus gadus pēta Gaigalavas kukaiņus. Piedalīšanās pirmajā olimpiādē deva unikālu iespēju iepazīties ar Latvijā pazīstamo entomologu, bioloģijas doktoru, docentu Arvidu Barševski. A. Barševska kungs pārbaudīja Oskara noteiktās vairāk kā 20 kukaiņu sugas, un liels bija abu entomologu prieks: kolekcijā četras Latvijā retas kukaiņu sugas! Oskars kļuvis par Latvijas entomologu biedrības biedru, viņa nākotnes nodomi saistās ar studijām Daugavpils Pedagoģiskajā universitātē. Izvēlēta specialitāte ir bioloģijas, ģeogrāfijas un veselības mācības skolotājs.

Arī Vladimirs Grigorjevs ir eksolimpietis, trīsreiz bijis Daugavpils pilsētas bioloģijas olimpiādes uzvarētājs, bet šogad Latvijas skolu bioloģijas olimpiādē ieguva otro vietu. Vladimuru tāpat interesē daba, kopā ar tēvu maksķerēt Lubānas, Ciriša un Briģenes ezerā. Viņš novērojis un pētījis retus augus un dzīvniekus. DPU Vladimirs iepazinās ar lektori, Maģ. paed. Rasmu Teikmani, kopā sāks izpēti darbus ihtioloģijā. Arī Vladimirs savus nākotnes nodomus saista ar studijām Daugavpils Pedagoģiskajā universitātē.

2. vietu bioloģijas sekcijā ieguva Līvānu vidusskolas 9. klases skolēns Aigars Klaužs. Aigara māte — Astrīda Svilpe — beigusi Daugavpils Pedagoģiskā institūta Bioloģijas un ķīmijas fakultāti, dēls pēc vidusskolas beigšanas roku mēģinās biznesā un datortehnikā. Taču arī bioloģija viņu interesē, it īpaši pēc ceļojuma uz Lielbritāniju un Īriju, kur iepazīnās ar lielākajiem zoodārzniekiem. Pētnieciskā darba tēmu par Līvānu stikla fabriku izvēlējās tāpēc, ka kādreiz tur strādāja viņa vecvecāki, kā arī tāpēc, ka daudzi līvānieši sirgst no stikla fabrikas kaitīgajiem piesārņojumiem.

3. vietu bioloģijā ieguva Līvānu I vidusskolas audzēknis Mārtiņš Vucenlīdzāns no Jersikas pagasta. Viņam un tēvam mīļš mežs un tā iemītnieki. Mežā jau no 1990. gada regulāri veic novērojumus. Jau no 7. klases (tagad ir 12. klases audzēknis) kopā ar tēvu iet medībās. Mārtiņa sapnis ir kļūt par mežsargu.

4. vietu bioloģijā ieguva divas Līvānu I vidusskolas 12. klases audzēknes: Sanda Silava un Ilona Miša.

Sanda dzīvo Turku pagastā, kas ir slavens ar to, ka tur dzimuši divi Latgalē pazīstami kultūras, saimniecības un politiskie darbinieki — brāļi Turkopuli. Jānis Turkopulis (bijušais Ludzas ģimnāzijas direktors) bija pirmais latgalielis ar augstāko filoloģisko izglītību, bet viņa brālis Adams — pirmais latgalielis ar augstāko agronomisko izglītību.

Sandas vecvecākiem ir bites, tāpēc par pētījumu objektu izvēlējās tās, kas viņai ļoti mīlas. Sandas sapnis — apgūt biškopes profesiju. Viņai zelta rokass: trijos gados izgatavojuši Krustpils novada tautas tērpu: noaudusi brencus un divas jostas, izšuvusi kraklu, noadījus zekes un cimdus. Nu kārta esot villainei!

Arī Ilona Miša ir eksolimpiete, pagājušajā mācību gadā Latvijas skolu bioloģijas olimpiādē ieguva 3. vietu, šogad — atzinības rakstu. Viņu interesē biokīmija un mūzika, gatavojas kļūt par ārsti.

Latgales novada 17. atklātās olimpiādes dalībnieki nelielā ekskursijā iepazinās ar Daugavpils Pedagoģisko universitāti, tās mācībaspēkiem. Un pats galvenais — ieguva uzticamos sabiedrotos pētnieciskajā darbā un jaunus draugus.

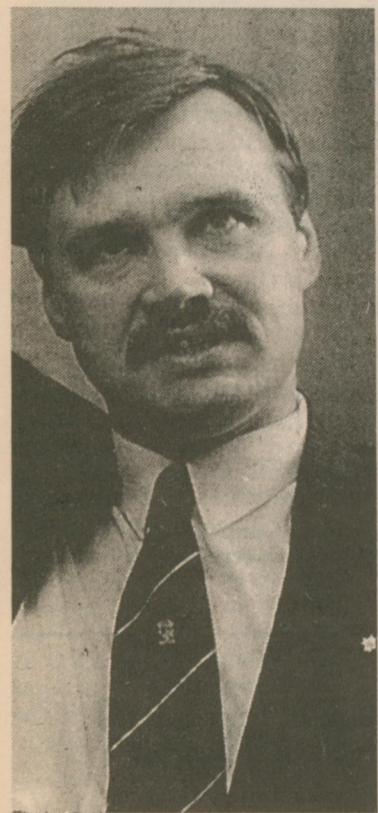
Uz redzēšanos 1997. gada aprīlī!

REDKOLĒGIJA: Valija Berkina – Jēkabpils, Jānis Elksnis – Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns – Rēzekne, Jānis Kokins – Daugavpils, Anita Petkune – Krāslava, Antons Rancāns – Preiļi, Antons Slišāns – Balvi, Viktors Trojanovskis – Ludza, Pēteris Zeile – Rīga, Jānis Žugovs – Rīga, ārzemju biroja vadītājs – Alberts Spoģis – Minsterē.

PAR LATGALES ATTĪSTĪBU DOMĀJOT

**VALDIS LAUSKIS,
LATGALES
DEMOKRĀTISKĀS PARTIJAS
PRIEKŠSĒDĒTĀJS, DAU-
GAVPILS DOMES DEPUTĀTS**

Novadā ir augstākais bezdarba līmenis Latvijā, vislielākā mirstība, vismazākā dzimstība, vismazākais cilvēku skaits ar augstāko izglītību, vismazākais investīciju un kredītlīniju apjoms.

Latgalē tāpat kā citos Latvijas novados cilvēki meklē iespējas, kā attīstīt savu teritoriju, uzlabot tajā dzīvojošo labklājības līmeni un dzīves apstākļus. Tāpēc nav nejaušība, ka atkal aktualizējies jautājums par Daugavpils HES

celtniecību. Daugavpils pilsētas un rajona, un Krāslavas rajona pašvaldības nolēmušas vēlreiz atgriezties pie projekta izstrādes. Kas noteica šā lēmuma pieņemšanu?

Nepieciešamā elektroenerģija, kas turklāt būtu lētāka, drošība palu laikā, jaunas darba vietas, papildu finansu līdzekļi budžetos.

Pašreizējā variantā paredzēta ūdens līmeņa pacelšana ne vairāk kā par pusi no plānotā 80. gados. Baltkrievijas teritorija netiks skarta vispār. Tikš izmantotas iepriekšējā celtniecībā uzcelto un pamesto objektu jaudas. Tie, kuri šodien par uzdrīkstēšanos skatīt jautājumu atkārtoti gatavi mest akmeni pašvaldību dārzā, nevar neņemt vērā šā piedāvājuma praktisko pusi. Protams, bija arī 1989. gads, kad Daugavpils HES, Slokas celulozes rūpnīcas un ekoloģiskās situācijas kritisks novērtējums Ventspilī laikam visprecīzāk noteica jautājumu bloku, kuri tika izvirzīti, lai dotu iespēju iedragāt visaptverošo totalitāro sistēmu.

Ir pagājis laiks. 1990. gada janvārī profesors Pēteris Cimdiņš atzina, ka Slokas celulozes rūpnīcas problēmas tika apzināti sakāpinātas, ka tagad, pēc Neatkarības deklarācijas pieņemšanas, ir jāatsakās no politizēšanas un jāatgriežas pie praktiskās jautājumu izskatīšanas. Šodien gan Kurzemes, gan Vidzemes, gan Latgales reģions redz iespējas savā teritorijā celt ekonomiski un ekoloģiski sabalansētu celulozes rūpnīcu. Un nav nekādas ažiotažas. Zinot bezdarba līmeni Latgalē un vairāk nekā pietiekamu resursu klātbūtni, domāju, ka šā kombināta atrašanās vieta kā vissaprātīgākā ir tieši mūsu novadā.

Ventspilī plānveidīgi palielina naftas produktu un minerālmešļu tranzīta apjomu. Iedzīvotāji, pārliecinājušies, ka tas ceļ viņu materiālo labklājību, neapdraud viņu drošību un veselību, ļauj pašvaldības speciālistiem mierīgi strādāt. Pienācis laiks to darīt arī Latgalē. Devusi savu artavu Latvijas neatkarības atgūšanā, tā ir tiesīga

padomāt arī par savas teritorijas sakārtošanu un attīstību.

Jautājumā par vienotu vispārniecālu ideju latgalieši, negribot būt pārprasti un nosaukti par šķeltņiem un separātistiem, praktiski bija atteikušies no savas valodas, literatūras un vēstures. Arī šajā jomā ir pienācis laiks apliecināt patiesību, proti, latgaliešu latviskums balstās uz savu valodu un kultūru, nevis tās noliegšanu vai atteikšanos no šim vērtībām. Esmu pārliecināts, ka Latgales cilvēki atrisinās šos vitāli svarīgos jautājumus.

Domājot par novada attīstību, tomēr nepieciešams izvērtēt attiecības ar centru. Vēlams ciešāka sadarbība atsevišķās jomās un arī citāda attieksme. Pirmkārt, par Lietuvas Igalinātas AES. Liela daļa Daugavpils rajona un viss Daugavpils centrs ietilpst tās 30 km darbības zonā. Visus šos gadus pašvaldības ieteikušas valdībai sarunās panākt, lai šajā zonā dzīvojošajiem elektroenerģijas tarifi uz Lietuvas rēķina būtu uz pusi zemāki par vispārpieņemtajiem. Diemžēl iepriekšējās valdības starpvalstu līmenī tā arī nav šo jautājumu izvirzījušas pietiekami noteikti. Pašvaldības joprojām sedz visus finanšālos izdevumus, lai ar civilās aizsardzības centru palīdzību nodrošinātu cilvēku veselību. Pilnīgi iespējams, ja šāds risinājums būtu panākts, tad pašvaldībām tagad nevajadzētu ķerties pie šādām iestrādēm saistībā ar Daugavpils HES.

Otrkārt, kultūras un vēstures pieminekļi — Daugavpils cietoksnis. Tajā līdz 1993. gadam atradās Krievijas armijas karaskola. Cietoksnis tagad ir valsts īpašums. Tas tika nodots pašvaldības pārvaldījumā. Līdz šim laikam valdība tā arī nav izlēmusi, kā tā gribētu un varētu šo objektu izmantot. 107 objekti, kuros atradās 10000 cilvēku, joprojām stāv tukši, pašvaldību dienestu apsargāti. Negribu, lai turpmāk atkārtos tāda prakse, proti, Valsts prezidents un pre-

mjerministrs, apskatot objektu, secina, ka tas ir labs un būtu piemērojams Latvijas Aizsardzības ministrijas vajadzībām, bet pēc neilga laika pašvaldības saņem informāciju no aizsardzības ministra (kurš nekad nav bijis Daugavpilī un šajos objektos) ar norādi, ka viņam kāds objekts tuvāk Rīgai ir vairāk piemērots. Uzvar tādā subjektīva un resoriska interese. nevis valstiska pieeja.

Treškārt, daudzus gadus valstī spriež par brīvo ekonomisko zonu izveidi. Šodien apsver, ka Rīgas, Ventspils un Liepājas osta varētu saņemt brīvās ostas statusu. Satrauc, ka pārējās iespējas valstī nevienu neinteresē. Taču bez konkrētām detalizētām izstrādēm nevar iztikt. Mēs nedrīkstam pieļaut, ka netiktu atrasta iespēja, kā apgūt I klases lidlauku, kas atrodas Daugavpils rajonā, Lāču ciemata tuvumā. Mums ir skaidrs, kaviēnīgā iespēja, kā lidostu saglabāt, kā piesaistīt kapitālu un dot darbu cilvēkiem, ir brīvā ekonomiskā zona. Mēs neesam tik bagāti, lai, tādus objektus neizmantot, zaudētu.

Ceturtkārt, ir padziļināma sadarbība jautājumā par Latvijas nacionālo svētvietu — Aglonas baziliku. Saeimai un valdībai nav nepārtraukti jānorobežojas no Katoļu baznīcas un Latgales cilvēku centieniem, bet jāsaprot, ka tas Latvijai ir likteņa dots kristietības centrs. To cilvēciski izprot, pieņemot, ir iespējams gan precīzāk iezīmēt Latvijas vietu pasaulē, gan sakārtot vismaz vienu reģiona teritoriju atbilstoši līmenim, uz kādu tiecamies.

Piektkārt, nepieciešama ciešāka sadarbība, risinot Daugavpils teātra problēmas. Ja valsts līmenī tika pieņemts politisks lēmums atjaunot teātri ar latviešu un krievu trupām, tad valsts institūcijām bija jānodrošina lēmuma īstenošana, jāpanāk, lai norikotie speciālisti pildītu savu pienākumu. Šodien kultūras ministrs ir atbildīgs arī par to, ko veikuši viņa amata priekšgājēji. Veidojot nacionālu

valsti, ministrija nevar vienkārši paziņot, ka krievu trupa turpmāk strādās un tiks finanšiāli nodrošināta, bet latviešu trupa var darīt, ko pati vēlas. Nedomāju, ka tādu teātri valsts bija iecerējusi.

Lūk, daļa no problēmām, kuras gaida risinājumu, lai gan sadarbībā ar centru tās jau varēja nokārtot. Domājot par novada attīstību, nedrīkst aizmirst, ka Latgalē joprojām ir augstākais bezdarba līmenis Latvijā, vislielākā mirstība, vismazākais cilvēku skaits ar augstāko izglītību, vismazākais investīciju un kredītlīniju apjoms, turklāt drausmīgs alkohola patēriņa līmenis. Vēl atliek piebilst, ka Latgale burtiski dotē citus novadus un centru. Kā? Piemēram, dzelzceļa pārvaldījumos. Nauda tiek nopelnīta, pārvaldājot kravas, un pēc tam dotāciju veidā to pārdala nerentabliem iedzīvotāju pārvaldījumiem. Šī nauda tiek pelnīta lielajos dzelzceļa mezgļos, tādos kā Daugavpils un Rēzekne, bet nodota tālāk kopējā valsts aprītē, kurā Latgales iedzīvotāju īpatsvars ir neliels. Tāpat tas ir saistībā ar «Lattelekom». Pārejot uz nosacīto ciparu sistēmu galvaspilsētā, šo pāreju dotē ar pakalpojumu cenu palielinājumu perifērijā, arī Latgalē.

Es minēju tikai dažas ciešākas sadarbības iespējas, lai Latgales novads attīstītos un lai tā attīstība netiktu traucēta. Bet redzu arī citādu sadarbību. Šī pieeja varētu būt saprotama arī citiem novadiem, jo to rūpes daudzreiz ir līdzīgas. Un tās saglabāsies tik ilgi, cik mērķtiecīgi turpināsies valsts centralizācija. Joprojām viss tiek koncentrēts Rīgā. Praktiski visas Latvijas problēmas un risinājumi asociējas ar šo pilsētu. Es sadarbību redzu decentralizācijas procesā. Ir jāpalielina iespējas darboties pašvaldībām, finanšu plūsmas jānovirza par labu reģiona attīstībai. Valstij jāattīstās, nevis sākot ar galvaspilsētu, bet sākot ar valsts robežu. Tad, esmu pārliecināts, cilvēkiem būs lielāks gandarījums par valsti un būs mazāk rūgtuma.

«NRA»

**IRAIDA TARVIDE, 4 BĒRNU
MĀMIŅA**

LIELDIENU IZSKAŅĀ

Saulains un silts pavasara noskaņojums valdīja 13. aprīlī Rēzeknes Skolēnu Interesu centrā. Šeit tika laipni sagaidīta un mīļi uzņemta Latgales daudz bērnu ģimeņu biedrība uz Lieldienu izskaņas pasākumiem.

Liels paldies par atsaucību Skolēnu Interesu centra vadītājai Zentai Jakovelei, skolotājam Aldai Silavnieci un Ritai Novikovai, bērnu folkloras kopai «Ausekleits» un viņu vadītājai Intai Jurdžai, jaunajām solistēm Zigrīdai Miglīnīka vadībā.

Visi bija ļoti priecīgi par jauko koncertu. Priekšnesumi mijās ar rotaļām, kurās izkustināt rokas un kājas varēja gan bērni gan vecāki. Neizpalika arī konkursi, katrs varēja nopelnīt kādu nelielu balvu. Par to jāpateicas sponsoriem a/s «Rēzeknes piena konservu kombināts», a/s «Rēzeknes maiznieks», grāmatu veikalam «Liesma», firmām: «Piknik», «Latgaļi», FREV un veikalam «Bērnu pasaule».

Iepriecināja arī kuplās Andīņu ģimenes uzstāšanās, kurā kopā dzied četras paaudzes. Jo īpašs prieks bija vērot mazo, trīsgadīgo solisti Inesīti.

Bērni un vecāki apskatīja Lieldienu Zaķu izstādi. Nobeigumā bērni varēja padejot un parotāties jauno gaidu Ineses Lazdiņas, Ingas Tarvīdes un Ingas Zeltiņas uzraudzībā. Vecāki pie tējas krūzes pārrunāja daudz bērnu ģimeņu problēmas un apsprieda Latgales daudz bērnu ģimeņu biedrības turpmākos plānus un darbību.

«Pasaržo ziedu, pasmaidi draugam, pasniedz siltu plaukstu» — tā liriski un jauki daudz bērnu ģimeņu pasākumu Rēzeknes interešu centrā iesāka Alda Silavniece.

Dzudz bērnu ģimene tagadējā situācijā? Kā mēs to uztveram? Vai tā ir vai nav mūsu tautas bagātība, nākotne? Atbildes ir pretējas un dažādas. Sabiedrībā šī problēma ļoti aktuāla, bet praktiski risināta tiek gaužām maz. Rēzeknes aktīvākās daudz bērnu ģimenes šajā virzienā tomēr strādā ļoti nopietni. Kopā esam kopš 1991. gada, kad pie mums Rēzeknē šo kustību ierosināja Margērs Martīnsons. Šajā laikā daudz kas pārvarēts un skatījums uz mūsu problēmām kopumā ir jau daudz savādāks.

Kaut arī sāpīgi, bet nākas samierināties ar domu, ka pašlaik nav tas laiks, kad ģimenes varētu atļauties vairākus bērnus. Viņiem jādzimst gaidītiem un gribētiem, un, protams, vismaz elementāri nodrošinātiem garīgajā un materiālajā ziņā.

Lai lielu ģimeņu turpmāk būtu mazāk, to no mums gaida tagadējā valdība. Īpaši gan neuzsveot, bet pierādīt ar aviēm darbiem, jeb pareizāk — ar nekā nedarišanu šajā jomā. Tautai jau nekā cits neatliek, kā pieņemt šos noteikumus. Nebūt nav pareizi ļaut cilvēkbērnam dzimt, lai pēc tam viņš tikai kaut kā vilktu savu dzīvības garu.

Lai dzimstība sabiedrībā tiešām tiktu plānota, kādam taču jāuzņemas atbildība par jauniešu un ģimeņu izglītošanu. Kas gan tie varētu būt, ja ne paši mūsu sabiedrības aktīvisti. Tālab mūsu sabiedriskā organizācija visupirms risina tieši izglītojošo pasākumu organizēšanu, pie tam vērojot to vairākos virzienos — gan kultūras, gan biznesa iespēju izzināšanā, gan vides un bērnu tiesību

**MARIJA ZELTIŅA,
RĒZKES 1. VIDUSSKO-
LAS SKOLOTĀJA, 5 BĒRNU
MĀMIŅA**

aizsardzībā, gan likumdošanas un citās jomās. Tikai būdami zinoši, mēs varam aizsargāt sevi un citus. Tam visam vajadzīgi sponsori un vispār atsauceji ļaudis, neiztikt arī bez ārzemju draugiem.

Savā organizācijā esam paredzējuši iesaistīt cilvēkus ar labām angļu valodas zināšanām, kuri turpmāk palīdzēs uzturēt kontaktus ar ārzemēm.

Lai kāda ir katra personiskā attieksme pret bērnu dzimstību un tās ierobežošanu, vai tieši pretēji — sekmēšanu, tomēr būtu ļoti svarīgi sabiedrībā kopumā meklēt risinājumus tam, kā nodrošināt cilvēka cienīgus apstākļus jau esošajiem bērniem, lai tie netiktu pazemoti sabiedrībā.

Valsts un pašvaldības it kā daļēji šīs problēmas jau risina, bet pasākumu efektivitāte nav panākama bez sabiedrības atbalsta un kontroles.

Par šim un vēl daudzām citām problēmām spriedām kārtējā pasākumā Rēzeknē. Bet domas nekavējās pie mūsu pilsētas vien, bet gan kopumā pie visa, kas pašlaik tik ļoti aktuāls Latgalei. Dažādos Latvijas nostūros lielo ģimeņu problēmas risina kā prot un var, bet tās īpaši samilzušas tieši Latgalē. Dzimstību pirmām kārtām iespaido katoļticība, tāpēc lielo ģimeņu te ir vairāk, bet rūpniecība un lauksaimniecība mums vājāka nekā citur, tāpēc savukārt daudz cilvēku bez darba. Kā lai uztur lielas ģimenes, ja tēvs un māte vienā otrā gadījumā vispār bez darba? Vai vienmēr tas ir tikai slinkuma pazīme, vai dažreiz tā nav liela un dziļa traģēdija, kura savukārt veicina alkoholismu, depre-

TAUTAS LEPNUMS

siju un izmisumu? Kur cilvēkam griezties šādā gadījumā, kur rast spēku un izturību? Dažkārt ļaudis stingri meklē ceļu pie Dieva un atrod, dažkārt staigā pa valsts iestādēm — sociālās palīdzības nodaļām, bet saņem sāpīgus aizvainojumus un tukšas pamācības.

Tomēr svarīgi ir atrast spēkus pašam sevi, atrast atbalstu domubiedros. Katrs mēs kļūstam stiprs tikai tad, ja spējam palīdzēt otram. Un vislabāk to var izdarīt, nonākot sabiedriskās organizācijas ietvaros, lai mūsu lietas tiešām sākt izkustēties no nāves punkta.

Rēzeknē uzsākta aktīva sadarbība ar vietējām pašvaldībām, bet ar to vien mēs savu darbību negribētu ierobežot. Pēc iespējas vēlētos ciešākus kontaktus veidot ar citām Latgales

pilsētām, tālab, izmantojot avīzi, lūdzam atsaukties lielās ģimenes un domu biedrus. Izsakieties, par ko esat noraizējušies, kādas ir jūsu domas par lielo ģimeņu nākotni, to pašreizējām iespējām problēmu risināšanā. Mēs, kam tas viss nav tukša skaņa, kuri vēlas ko mainīt uz labo pusi šajās lietās, katrā ziņā tiktos gan uz vietām, gan kādā lielākā kopīgā Latgales lielo ģimeņu saietā, kuru mūsu biedrības vadītāja Dagmāra Pauļuka uzņemas organizēt jau maijā. Par varēšanu un gribēšanu rakstiet vai nu uz «Zemtura» redakciju, vai šī raksta autori uz Rēzeknes 1. vidusskolas sākumskolu.

Ar cerību uz aktīvu sadarbību. Un neaizmirsīsim, ka kuplās ģimenes ir mūsu tautas lepnums.

SKATS NO RĒZKES PILSKALNA UZ KATEDRĀLI
Genādija ČERNECOVA foto

ANDRIS VĒJĀNS

DEGOŠS
VULKĀNS

(Nobeigums)

Pirmajā valsts neatkarības posmā tiks uzrakstīts jauns, darbības mainīgajās vidēs un sīzētiskajās līnijās jo plaši sazarots darbs ar leģendāriem teiksmu varoņiem un neseno vētrāno notikumu dalībniekiem un aculieciniekiem. Bet atklāti savas ieceres izklāsta autors, ievadot lugu, joprojām paliek bikls un pieticīgs: «Es nikod nadūmoju palikt ni par dzismīniku, ni par dramatikā... muns vīneigais nūdums beja tys, lai byutu latgališim kas nikas nu dailas literatūras...»

Drāma atsevišķā izdevumā publicēta (1928) pēc autora nāves, tajā pašā gadā vienīgo reizi uzvesta, atzīmējot Latgales Tautas pils celtnes iesvēti Rēzeknē. To iestudēja Zeltmatis, ansamblī redzami, bez tolaik populāriem aktieriem, arī Antons Rupainis, Francisks un Antons Varslavāni... Pēdējais vēleiz gribēja ķerties pie šīs lielformāta drāmas inscenējuma 1985. gada vasarā, kad Rēzeknes pilsēta svinēja 700 gadu jubileju. Bet atteicās no šī nodoma. Un, manuprāt, to darija ne jau tikai toreiz vēl stipri ierobežotu, spiedīgu ideoloģisku apsvērumu dēļ, bet tāpēc, ka vispār lugas materiāls skatuviski grūti atklājams pat grandiozā brīvdabas izrādē.

Doma par nacionālu valsti, Adolfa

Ersa vārdiem runājot («Zemniku Draugs», 1920, 1), Latgales vīentulajos ciemos varbūt visdzīvāk bija saglabājusies, lai pēkšņi gūtu žilbinoši konkrētus apveidus 1917. gada pavasarī. Francis Trasuns izauga kā novada vienotājs. Šo tautas, brīvības cīnītājas, patosu mēs jūtam arī lugā, kur tiek meklētas atslēgas, lai nogrimušo sapņu un cerību pili augšāmceltu. Bet — tāpat kā slavētajam deputātam neizdevās daudzus izcilus projektus realizēt Satversmes Sapulcē un Saeimā — tā publicistam un rakstniekam palika līdz galam nepiepildītas paša izvirzītās idejiski mākslinieciskās ieceres, palika nesasniegta visaugstākā virsotne.

Franča Trasuna publicistika, proza un dzeja, arī dramaturģija («Nūgrymušō pile») izaugusi no Latgales likteņiem, kurus tuvināt pārējai Latvijai ir uzņēmis šis Sakstagala vīrs, kam atmiņā allaž dzīvoja mātes levas nostāsti par viņas jaunības Putnu ciemu, no kura apkaimes nāca arī Jezuaps Macilevičs (1805—1875), kas lika pamatus laicīgajai literatūrai Latgalē. Blakus tautiski patriotiskajiem motīviem Trasuna dzejoļos jūtama dabas elpa, bet visbiežāk autors kavējas pārdomās par savu dzīvi. Kādreiz Pēterpils garīgajā seminārā topošajiem priesteriem lasījis filozofijas vēstures kursu, vīra gados dzejnieks un politiķis rauga iedziļināties individuā un sabiedrības savstarpējās attiecībās. Tas paceļ šo dzeju pāri sentimentālajai strautu apjūsmošanai vai rudenīgi sērigajai rezignācijai, kuru mūža nogalē

autoram nesa daudzās pārestības. Dzejnieka sirds atvērta lasītājiem — draugiem un arī nedraugiem. Pārbaudījumu bargajās vētrās nav sašķobījusies ticība jaunības gados atrastajiem ideāliem. Par Franču Trasuna literāro darbību plašu ieskatu varam gūt profesora Vitolda Valeiča pētījumā («Karogs», 1989, 10).

***

Francis Trasuns 1926. gada 6. aprīlī nolūzt pēkšņi kā ozols negaisā. Netrūkst konfliktu, arī rīkojot bēres, jo katoļu baznīcas virsvadība aizliedz izraidītajam baznīckungam atdusēties katoļu kapos. Viņš guldīts Rēzeknē blakus vīriem, kas cīnījušies par Latvijas brīvību. Trīs baltū bērzi un zaļa kļava tagad stāv blakus kapakmenim, kas vēsti par lielā Latgales un Latvijas dēla mūžu.

Nāve un laiks izklidina un nogludina asumus. No nelaiķa valdības uzdevumā viņējā tālajā aprīlī atvadās Valsts prezidents Jānis Čakste un Saeimas priekšsēdētājs Pauls Kalniņš. Kārlis Skalbe velti sirsniņu dzejoli aizgājējam. Rainis raksta: «Francis Trasuns bija pirmais latgalietis, kas meklēja un atrada ceļu uz saprašanās starp divām šķīrtām mūsu tautas daļām. Savā skaidrā un gaišā politiskā gaitā viņš vienmēr tuvāk nāca tautas plašai masai un viņas dvēselei, tika aizvien demokrātiskāks un progresīvāks. Tāda gaita dota tikai retam. Un viņš bija reta, stipri izteikta personība, kura spēja upurēties par saviem uzskatiem. Viņa piemiņa paliek ne vien Latgalē, bet arī pārējā Latvijā.» (Kopoti raksti, 23. sēj., 343. lpp.)

Visā Latvijas presē plaši aprakstītas Franča Trasuna bēres. Vēlāk parādās atmiņas par viņu. Kreisās ievirzes literatūras kritiķis Staņislavs Belkovskis (Ego) «Jaunajā Straumē» objektīvi analizē Trasuna sabiedriski politisko un literāro darbību, parāda šī darbinieka pretrunas, izceļ viņa neapšaubāmi pozitīvo lomu Latvijas politiskajā un sevišķi kultūras vēsturē. Par to rakstā Meikuls Apeļš. 1935. gadā Jānis Soms laiž klajā monogrāfiju «Francis Trasuns».

Alfrēds Goba un Alberts Sprūdžs, kārtojot divus sējumus «Francis Trasuns. Dzīve un darbi» (I—1938, II—1940; pēdējais saglabājies tikai pāris eksemplāros), otrā grāmatā ietilpinājuši vairākas apceres. Liela nozīme tur ievietotajiem Pōvula Laizāna, Vladislava Stroda un Alberta Sprūdža analītiskajiem un faktiem bagātajiem Trasuna dzīves, publicistikas un daiļrades apskatiem.

Juris Pabērzs seniors raksturo Franci Trasunu kā universālu cilvēku, bet par sevišķi interesantiem atzīst literāros darbus, kuros autors atsedz savu dzejnieka dvēseli.

Franča Trasuna saistītā valodā rakstītie darbi ievietoti «Latviešu dzejas antoloģijā» (1975, 5).

Par Franci Trasunu ārzemēs visvairāk rakstījis Miķelis Bukšs. Ļoti daudz materiāla ietilpināts grāmatās «Latgaļu literatūras vēsture» (1957) un «Latgaļu atmūda» (1976).

Daudz vietas monogrāfijā «Latgale» (Toronto, 1988) Francim Trasunam atvēlējis Tadeušs Puisāns.

Raksturojot jau pašu pirmo Trasuna darbības periodu, Puisāns spēj koncentrēt un spilgti izteikt visu šī darbinieka veikumu. Raugoties caur gandrīz gadsimteņa laika prizmu, mums atkārtoti jāuzsver, ka pie mūsu intelektuālās dzīves apvēršiem stāvēja milzis: «Viņa talants, apbrīnojama dažādība, saredzēja problēmas skaidrāk un vispusīgāk, nekā to spēja daudzi viņa laikabiedri, un griba strādāt savas tautas labā lika tam uzņemties pienākumus presē, literatūrā, profesūrā, jaunatnes audzināšanā, sabiedriskā dzīvē un, beidzot, politikā. Darba daudzums, grūtības un vājašanās viņu nebaidīja, viņš strādāja, lai paceltu Latgales latvieša saimniecisko un kultūralo līmeni, un lai tas varētu ieņemt savu vietu visas latviešu tautas nākotnes veidošanā.» (181.—182. lpp.)

Vai Francis Trasuns bija nemaldīgs? Tādu cilvēku nemaz nav. Arī viņš ir kļūdījis. Tomēr: «Ja mēs dižgariem pārmetam kļūdas, mums tas jādara, ceļos nometoties.» Šo Zentas Mauriņas atziņu mums atgādina Paulīne Zalāne rakstu krājumā «Francis Trasuns» (viņa darbīgais mūžs un traģiskais noslēgums), kuru trimdā Jāņa Klīdzēja ierosmē sakārtojis izdevējs Jānis Šķirmants (1989). — — —

Franča Trasuna asā un spožā spalva parādīja un pierādīja, ka mūsu novads var radīt literatūru. Arī 20. gadsimta vētrās un negaisos Latgales rakstu gaisma spējusi ievīt savdabīgas krāsas Latvijas vārda mākslas kopējā varavīksnē.

MĀKSLAS DIENAS — '96
PĒTERIS GLEIZDĀNS

PIE ATKLĀJUMU SLIEKŠŅA

Mākslas dienu — '96 lietišķi dekoratīvās mākslas darbu izstāžu praksē Rēzeknes mākslas koledžas tekstilmākslas meistardarbnīcās (vadītāja I. Linarte-Ruža) studentu gobelēnu izstāde (koledžas baltajā zālē) izceļas ar romantizētām dabas noskaņām, mūsdienīgu pasaules uztveri un studējošās jaunatnes auru.

Izglītoties cerīgi, radīt mākslas darbu nozīmē pārdomāt savu dialogu ar laiku, deleģētās mākslas funkcijas, apzināties vērtēšanas kritērijus tieši un tā saucamajā mākslas tēla situācijā, izteiksmes līdzekļu bagātībā. No mākslas darba tapšanas nepieciešamības kodolīgi transformēt izmeklētas krāsu tonkārtas. Iziet no sadzīves, lai dzīves gudrībā un pasakainā močrībā jaunā dzīves tehnoloģijā ar mākslas tēlu atgrieztos atpakaļ sadzīviskajā vidē. Jaunajā tekstilmākslinieces darbu izstādes koncepcijā pauž iespaidu summu, veidojot izteikti dekoratīvu darbu ekspozīciju. Iekšējā satura atklāsmē dažkārt ieskanās, gribētu teikt, sociālpsiholoģiskie aspekti.

Agitas Naļimovas «Namiņš» brīvā dabā ar savām naksnīgajām tālēm, ilgām, dvēseles brūču leģendām kļūst par simbolu, mākslas stila arhitektūru, kuru vēlētos nodot nākamībai. Gobelēnā sākam apjaust pretkrāsu kontrastu spēku, autore vēlēšanos izteikt izjūtas iztēles fantāzijās. Atraktīvs mirklis krāsās gobelēnā «Mazā raganīņa». Laikmetīgā prasmē atspoguļojas kultūras būtība — cilvēks radītājs. A. Naļimovas tēli stabili pret zemi, mākoņu atstarotās gaismas tuvumu, vēju līdzdzīvošanu un skatītāja gandarījumu — sievieti bez maskas.

Folkloras estētikas sistēmām tuvojas profesionālās mākslas darba praktiskās ievirzes, ārējā vizuālā iespēja nesēji atkāpjas no akadēmiskiem kanoniem, lokalizē atšķirību vīzes vizuālās prakses izpausmēs. Līniju un krāsu izjūtu atspulgos zemtekstus ļauj saredzēt pašam skatītājam. Labvēlīgā ietekmē (bez nosacītības) pieņem un piedāvāt, kas patīk.

Ievas Undas «Kompozīcija» šķiet veidota pārdzīvojuma noskaņās, kad saulrieta ugunīgās gaismas masas vēl virmo vīrs monolītas ēnu krāsainības, refleksijas neierastā

koptēlā. Gara vērtības tumsā grimst un ar gobelēna mākslas spēku atdzimst smadzeņu puslodēs. Ieva, būdama vēl 1. kursa studente, aizvadītajos gados apceļojusi Rietumeiropas zemes — Vāciju, Franciju, Poliju, Islandi, faktūrgobelēnā «Ziema» iecere saskatīta pa Polijas ātrvilciena logu.

Dainas Sproģes gobelēnos ir pasaules filozofiskās un kultūras nezūdošās vērtības. Svarīgi, ka talantīgā māksliniece ir prasīga pret sevi un skatītāju. Laikmeta mākslas tēla morāle liecina par apziņas brīvību, grib to autore vai ne, darbības pētniecībā, izglītošanā, izklaidēšanas spožumā. Tomēr, bez mākslinieka un skatītāja abpusēja pārdzīvojuma nekas nerodas.

Diānas Apeles mazformāta gobelēns «Sejas», kurā tekstilmāksliniece sniedz faktūru melodiskumu, rāda gada laika nepielūdzamo ritu. Atmiņas, grūti darāmais darbs rūpīgi ieausti katrā zīmējuma sejā. Dabas atspulgu korekcijas ir personāžu dzīves mērķis un to paškritika.

Liela izmēra dekoratīvajā tekstīlijā «Saule» Daiga Tamms ar katru krāsas laukumu spēcina tās izteiksmību. Jaunās mākslinieces veiksmīgā debija transformējas latviešu tautas mentalitātē izkliegtajā meža izmantošanas sūpē. Saules un ēnu liktenīgajā spēlē, tautas filozofijā ar iekšējo nervozitāti un tumšo laukumu ne tik daudz labirdību, kā draudu laimīgiem cilvēkiem, agādinot par tumšiem plankumiem Saules vaigā.

Slepens un kārdinošs skaistuma aicinājums iekodēts Kristīnes Bindukas gobelēnā «Māja». Ziemeļzemes krāsas te adzīmst mākslas tēlā un sākas neizteikta prieka un laipnības pasaka.

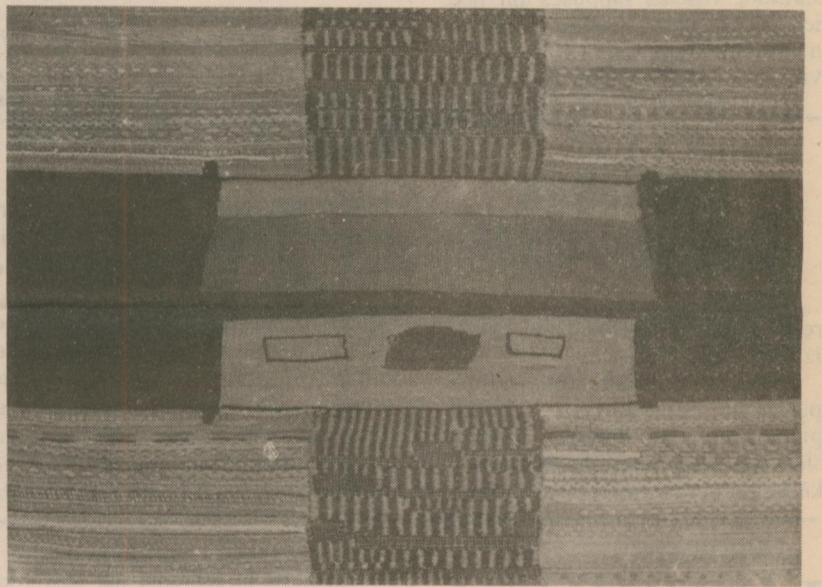
Tekstilmākslinieču daiļrade savas jaunības ziedu laikā plaukst impulsīvi. Bez uzspēlētības, līniju stīvuma, bravūras, bez ilustratīva konteksta mākslas virszudējumā emociju un intelekta sintēzē. Atudiju gadu zināmā mainībā un profesionalitātē, talanta asprātībā un reizē intuitīvā rotaļā, brīvā iekšējā motivācijā, vēsturiskā nepieciešamībā ar savas mākslas kvalitāti humanizēt dzīvi ir viņu ievirze.

LZS — PAR
LLKD

Latvijas Zemnieku savienības centrālā padome pieņēmusi lēmumu par Latvijas lauksaimniecības konsultāciju dienestu, tajā teikts, ka Latvijas lauksaimniecības konsultācijas dienests savas pastāvēšanas gados izveidojis plašu biroju tīklu rajonos un pagastos. Ar aktīvu ārvalstu zemnieku organizāciju finansiālo, materiālo un intelektuālo atbalstu tika un tiek veidotas un realizētas zemnieku apmācību programmas un konsultāciju dienestu materiālā bāze. Dienests attīstās un pilnveidojas, tāpat, pierādījis savu nepieciešamību, aktualitāti un varēšanu.

1996. gadā Zemkopības ministrijā tiek izskatīti dažādi Latvijas Lauksaimniecības konsultatīvā dienesta reorganizācijas projekti. 1996. gada budžetā konsultatīvā dienesta finansējums sastāda 337 tūkstošus latu, kas nenodrošina dienesta normālu funkcionēšanu, bet piešķirts papildus finansējums lauksaimniecības kooperatoru algošanai 339,5 tūkstoši latu apmērā. Latvijas Zemnieku savienības Centrālā padome noraida jebkuru mēģinājumu Latvijas Lauksaimniecības konsultatīvā dienesta administratīvā likvidēšanā, pakļaušanā vai iekļaušanā rajonu Lauksaimniecības departamentu sastāvā, kā arī vispārēju dienestu pārvietošanu uz lauksaimniecības tehnikumiem.

LZS atzīst par lietderīgu konsultatīvā dienesta lauksaimniecības tehnikumos attīstībai izmantot lauksaimniecības kooperatoru algošanai paredzētos līdzekļus.

Kristīne Binduka —
«Māja»,
Diāna Apele —
«Sejas»,
Daiga Tamms —
«Saule» —
Gobelēni, darināti 1996.
gadā.
J. Čiževska
fotoreprodukcijas.

